

כ"יב בטבת תש"ן הלך לעולמו **פרופ' שלמה פינס ז"ל**, חבר האקדמיה, מבכירי החוקרים בפילוסופיה יהודית וכללית. בן 81 היה במותו. מובאים כאן דברי ההספד, שנאמרו בעת לווייתו, מפי תלמידו, ד"ר זאב הרוי.

ביום ט"ו בחשון תש"ן הלכה לעולמה חברת האקדמיה **פרופ' דורותיאה קרוק-גלעד ז"ל**. חברה ומוקיריה התייחדו עם זכרה בהתכנסות בבית האקדמיה במלאת שלושים למותה. לזכרה של דורותיאה מובא כאן שיר שכתבה אחרי פטירתו של בעלה, ורובל גלעד. השיר נמסר לנו באדיבות המשפחה בקיבוץ עין-רצוד.

His Tears

His last poems
Are full of tears.
My heart contracts with anguish
To know that he wept alone.
Why was I not there
To weep with him?
To share the bad dream
In the granary
To stand beside him
In the dreadful place
To eat with him
Day and night
His bread of tears.
To hold his wasted hand
And kiss and stroke it
And mingle my tears with his
Sitting beside him
Holding him close
Facing with him the terror
Of approaching death.

My terror mingling with his -
Is this not the name of love?
I knew love's other names
And spoke them to him
Clear and strong
Kindling a light of joy
In his eyes.
But I did not know this name
The name that counts most
For a dying man.
I did not dare to know it
I quailed to know it
I fled from it in scuttling fear
Covering my face with radiant smiles
To hide it from my sight.

Now I can no longer mingle
My tears with his tears
My terror with his terror
Now I have only his poems
And eat alone
Day and night
The bread of his tears
And dwell alone
In the dreadful place
And wonder, groping in the darkness
Of my yearning heart,
Who was the bird
Whose name he did not know?

22.8.88

של תולדות ההגות, פרופסור פינס לא ניסה לפתח תיאורית-על מסיפה, לא בנוגע לתולדות הפילוסופיה, ולא בנוגע לתולדות היהדות. הוא ניגש אל הטקסטים ללא תיאוריות, ללא הנחות קדומות, והיה תמיד שוכן להטיל ספק. הוא אהב את הוגי הדעות שהצו להטיל ספק, שהעזו לנתץ מוסכמות - מחברים כמו הרמב"ם, ניטשה ודוסטויבסקי. אכן, הרמב"ם של פרופסור פינס היה פילוסוף נעז, ביקורתי, עצמאי, פילוסוף שהטיל ספק באפשרות להכיר את טבע המציאות כפי שהיא, פילוסוף שהבין שלא מבוכה אין חכמה.

מורנו היה אדם חילוני. רק לפני ימים ספורים, כאשר כבר שכב על ערש דווי, שוחחנו על אפשרות החילוניות. והוא העיד על עצמו שעבורו אין כל משמעות קיומית להבחנה בין קודש לחול. האחות הטיפולית, שנוכחה או בחדר, שמעה את דבריו, ונדחמה ממש. "פרופסור פינס", היא אמרה בתמיהה, "ראם אתה באמת רוצה לומר שאפילו במצבך עכשיו, איך מרגיש שום צורך בתנ"י הוא חיך, וענה בהלטינית: "שום צורך".

אולי הוא היה האדם החילוני המובהק היחיד שהכרתי: לא רק שלא היה לו כל יצר דתי, גם לא היה לו כל שמץ של יצר אנטי-דתי. הוא חקר את תולדות הדתות באותה סקרנות ובאותה התלהבות שבהן חקר את תולדות המדעים או את תולדות הפילוסופיה. הכל מחשבת האדם. בעיניו, לא היה הבדל בין רעיון דתי מעניין ובין רעיון מדעי מעניין, העיקר שיהיה הרעיון מעניין. וכאשר מדי פעם הוזמן לבית-כנסת לרגל שמחה זו או אחרת של חברים דתיים, השתתף בכל הטקסים בשמחה ובהנאה, בטבעיות ובנחיות. בוודאי גם לא היה מתנגד לסקס הנוכחי, המתנהל לפי דת ישראל ולפי כל המנהגים והתקנות של החברה קדישא בירושלים. הוא בוודאי היה מחייך בהסכמה, בידוע שחשוב לנו - קרוביו, חבריו ותלמידיו - להיפרד ממנו בכבוד ובהוקרה.

פרופסור פינס, מורי, בטוחני שנפטרת מן העולם הזה, כפי שחיית בו, ללא כל הנחות קדומות. אבל אני, אדם טאמין, טאמין כי זכות הכמי ישראל בכל הדורות, שכתבת עליהם בהבנה ובאהבה, ובייחוד זכות הרמב"ם, תלוה אותך בדרכך האחרונה, ותהי נפשך צרורה בצרור החיים יחד עמם. יהי זכרך כבוד.

זאב הרוי

דברים לזכר פרופסור שלמה פינס

מורנו היקר, פרופסור שלמה בן מאיר פינס, איש האוניברסיטה העברית בירושלים, היה מגדולי החוקרים של תולדות הפילוסופיה, המדעים והדתות, ובכיר חוקרי הפילוסופיה היהודית לדורותיה. מחקריו חבקו שלם ומלואו. בביבליוגרפיה של כתביו, שהתפרסמה בספר היובל שיצא לאור לפני שנה לרגל יום הולדתו ה-80, מופיעים 181 פריטים. פרסומיו הראשונים עסקו באזור-התרבות האיסלאמי בימי הביניים, אולם כמשך השנים תחומי מחקרו התרחבו כמעט ללא גבול. הוא מצא עניין מיוחד במחשבת ישראל, והוקסם מרבנוניותה הקוסמופוליטית; הוא עסק במחשבת חייל וזיקתה לפילוסופיה היוונית; הוא עסק בנצרות הקדומה, הוא עסק בספר יצירה, ברי שלמה אבן גבירול, ברי יהודה הלוי, ברי חסדאי קרשקש, בשפינוזה, במנדלסון וברוזנצווייג. אבל במוקד מחקריו בפילוסופיה היהודית היה הרמב"ם. תרגמו האנגלי לימורה נבוכים" (1963) ומאמר המבוא שלו על המקורות הפילוסופיים של הרמב"ם פתחו עידן חדש ופורה בחקר הפילוסופיה של הרמב"ם.

אך עם כל למדנותו המופלגת, פרופסור פינס היה מצניע לכת. הוא אהב לשוחח עם תלמידים וחברים על עבודתם, שמח מאוד לעזור, ותמיד ידע לעזור. היית נתון לו טיפסה של עבודה שכתבת, והיה קורא בה ללא דחיל ובכישרון בלתי-נלאה היה שואל אותה שאלה מברעת שלא שאלת, ושהייתה צריכה להישאל. מאז פרישתו מן ההוראה הרגילה בשנת 1977 נהג לתת סמינריון שבועי, שבו השתתפו תלמידיו מחקר יחד עם מרצים. היה לו חוש הומור נהדר, ואהב לצחוק. היה לו צחוק מיוחד, אופייני, צחוק שביטא הבנה חודרת ואירוניה תמימה, נקייה מכל נימה של סרקאזם, צחוק של אדם חופשי. הוא חי חיים מאושרים, הוא אהב את משפחתו, את אשתו פאני, את בנו אורי, את כלתו זיאקלין ואת נכדתו נעמי, את בתו הלן ואת נכדתו דינה. נעמי ודינה היו לו לא רק נכדות אלא גם תלמידות.

יזיתן אלהים חכמה בשלמה... ויחכם מכל אדם" (מל"א ה' 11). והחכם מכל אדם, אמר סוקרטס, הוא זה, שבניגוד לכל אדם, יודע שאינו יודע... כלומר, יודע להטיל ספק. אצל פרופסור פינס המחקר תמיד התחיל בספקנות. תפקיד החוקר, הוא סבר, הוא לנתץ מוסכמות; ורק מי שמוכן להטיל ספק במוסכמות, יוכל לנתץ אותן. בניגוד לחוקרים גדולים רבים